

La cultura visual i el cinema: Un llenguatge per assolir a les aules d'Educació infantil.

*Visual culture and cinema: a language to be achieved in children's education
classrooms.*

Autora: Berta Miró   **Tutora:** Mireia Civís

Universitat Ramon Llull - FPCEE Blanquerna

Grau en Educació infantil

Treball fi de grau 2017-2018

RESUM

Avui dia el nostre quotidià està immers en un món on predomina el que és visual: programes televisius, sèries, cinema, publicitat, pantalles de mòbils i tauletes, etc. Totes aquestes representacions condicionen un tipus de mirada i construeixen una realitat fabricada que afecta l'elaboració de les nostres pròpies subjectivitats, de com ens narrem (o ens narren) en la societat actual. Així doncs, donada la influència que la cultura visual i el cinema té en la nostra societat i les necessitats detectades en el col·lectiu docent, el present article per una banda descriu i justifica la importància de la cultura visual i el cinema en les aules d'educació infantil i, per una altra, fa créixer el pensament divergent dels mestres d'aquesta etapa educativa. Per tal de donar resposta a l'anterior, hem creat una pàgina web reflexiva i innovadora que exposa les idees claus en relació a la cultura visual i el cinema, presenta uns criteris de selecció, activitats i materials, i ofereix un recorregut pels recursos de la ciutat de Barcelona.

Paraules clau: cinema, cultura visual, imatges, Educació Infantil, docents.

ABSTRACT

Nowadays our everyday is immersed in a world where visuals predominate: television programs, series, cinema, advertising, mobile and tablets screens, etc. All these representations condition a type of look and build a fabricated reality that affects the development of our own subjectivities, of how we narrate (or narrate us) in today's society. Therefore, given the influence that visual culture and cinema have on our society and the needs detected in the teaching community, this article on the one hand describes and justifies the importance of visual culture and cinema in classrooms of childish education and, on the other, it makes grow the divergent thinking of the teachers of this educational stage. In

order to respond to the previous one, we have created a reflective and innovative website that sets out key ideas in relation to visual culture and cinema, presents selection criteria, activities and materials, and offers a tour of the resources of the city of Barcelona.

Keywords: cinema, visual culture, images, Early childhood education, teachers.

INTRODUCCIÓ

La constatació que la vida acadèmica ha estat patint una revolució formal i de contingut en els últims temps ha obligat a recrear el discurs pedagògic introduint-hi elements molt heterogenis (Solé, Gómez i Gimeno, 2008). En aquest aspecte, l'educació en general ha assumit en els últims anys una obertura a l'ús dels mitjans audiovisuals sota un prisma d'innovació; motivant d'aquesta manera, canvis profunds en les maneres i metodologies d'ensenyament. L'impacte i la transformació que avui produeixen els mitjans i les tecnologies d'informació en la cultura i la societat, influeixen aquest marc educatiu incorporant-se com a eina real per generar situacions creatives d'aprenentatges (Raposo i Sarceda, 2008).

Paral·lelament, les imatges, el cinema..., està plenament immers en la nostra societat, és una part viva de la nostra cultura i, per tant, hauria de formar part de la nostra cultura educativa. Llevat això, el cinema és un dels mitjans més idonis per a l'aprenentatge, ja que posseeix l'estranya capacitat d'immiscir-se en la vida de les persones i influir en la generació dels seus valors, en les seves actuacions vitals, en la manera de contemplar el món i en tot el que té a veure amb l'humà. Tota una peculiaritat que incrementa la capacitat del coneixement a través de la fantasia, de la imaginació, de la il·lusió, de la simbologia i de la pròpia realitat. Ve a ser part dels recursos principals per interioritzar les diferents normes vigents i la seva translació al context social. És un agent socialitzador massiu en l'era contemporània, que persegueix i aconsegueix l'enriquiment de l'imaginari col·lectiu de forma generalitzada i duradora en el temps (Col·lectiu Drac Màgic, 1995; De la Torre, 1996; Alonso i Pereira, 2000; Pereira, 2005a; 2005b; Ambros i Breu, 2007; Bergala, 2008; Gilmour, 2009).

En aquest sentit, existeix un comú acord amb autors com Enrique Martínez-Salanova (2003), Santiago Nova (2006) i Henry Giroux (2015) qui consideren de vital importància la introducció de la imatge i, especialment, del cinema en l'ensenyament; ressaltar els valors culturals dels diferents mitjans de comunicació ens permet destacar les potencialitats i l'ús del cinema i la cultura visual com a instrument docent facilitador dels aprenentatges dels alumnes.

Dit això, l'objectiu principal d'aquest escrit es basa en animar als docents a reflexionar i pensar l'educació infantil a través de l'art, concretament amb el cinema i tots els aspectes visuals que el

componen. Per fer-ho possible, ens endinsem en un projecte d'acció educativa en el marc d'una mancança educativa general.

UN MÓN D'IMATGES PER ADAPTAR-NOS

Són diversos els autors que han apostat pel cinema, element clau dins de la cultura visual, en l'educació. Ens detallen que el mer acte de veure una pel·lícula no pot considerar-se un acte innocu ni un exercici d'esplai (Martínez-Salanova, 2003; Nova, 2006; Giroux, 2015). El sol fet de seleccionar una pel·lícula o un determinat material audiovisual, entre les milers d'opcions que ofereix el cinema avui dia, no pot entendre's a la lleugera, ja que pot tenir un poderós efecte formatiu. Segons Martínez-Salanova:

Utilizar el cine no es un juego solamente ni un mero entretenimiento, ya que el cine se ha infiltrado, sobre todo a través de la televisión, en nuestra forma de vivir, y no nos podemos permitir el lujo de dejar de utilizarlo en las aulas. (2003, p.47)

Com també, plantegen la possibilitat, o bé la necessitat, d'abordar la cultura visuals i el cinema com a eina pedagògica, oferint als alumnes la quantitat mínima de recursos i fent-los veure el cinema com a obra d'art i com una manera de desenvolupar el pensament crític a través d'eines actuals.

Segons un estudi realitzat pel Gabinet d'estudis de la Comunicació Audiovisual de Catalunya, els nens i les nenes, passen unes 990 hores a l'any davant la televisió i unes 960 a l'escola. Tenint en compte aquestes dades, en les quals els nens passen més temps davant la televisió que a l'escola, ens podem començar a adonar de la importància dels continguts audiovisuals dins l'educació i plantejar-nos com podem treure'n partit.

Així doncs, entenem que els nens i nenes estan submergits en una època on la cultura visual està molt present i els arriba informació de diferents maneres: il·lustracions, publicitat, televisió, dibuixos... És per això que aquesta no pot ser aliena als docents, i l'escola s'ha d'afrontar al repte per donar resposta a les noves formes d'ensenyament (usant la cultura visual com a mitjà). Partint de la realitat dels nens i nenes, així com del seu propi entorn, ja que tota aquesta informació que els arriba i que mica en mica van interioritzant, els educa formant la seva pròpia identitat (Corrales, 2017).

Tanmateix, el cinema utilitzat com a font d'informació, permet endinsar-se en l'estudi de la societat, conèixer cultures diferents de la pròpia, formar visions a esdeveniments passats, presents i futurs, entrar en contacte amb valors, idees, pensaments... En paraules de Federico Ruiz Rubio:

Precisamente por su carácter de medio de gran difusión, el cine ha sido y es un sistema transmisor de ideología, de actitudes, normas y valores, a través de un consumo masivo, a veces indiscriminado, en las salas de proyección, que se ha intensificado con la aparición de la televisión, y en los últimos años, con el uso del vídeo. Así pues, es necesaria una formación en el medio para que el espectador pueda tanto descubrir nuevas dimensiones estéticas, como adoptar una postura crítica y activa ante el mensaje. (1994, pg. 75)

En poques paraules, ens adonem que la cultura visual i en particular el cinema, darrere la seva dimensió lúdica amaguen també una faceta formativa, sent considerat un mitjà que transmet valors culturals, socials i educatius (Raposo i Sarceda, 2008).

D'altra banda, l'audiovisual i el cinema posseeixen un component motivador tan rellevant com els entorns virtuals o informàtics, facilitant els processos de construcció sociocognitius dels aprenentatges. La seva estimulació multisensorial, la força del relat, la màgia de la imatge, la música i la paraula, la identificació amb alguns dels personatges, proporcionen idees i sensacions que faciliten un ric intercanvi de parers i el desenvolupament d'un pensament crític (Cobo, 2008).

Així, tenint present el clar procés de maduració i aprenentatge que suposa el cinema, hem d'entendre l'afecte que aquest procés té en tota la comunitat educativa. Dit amb altres paraules, família, escola i tota la societat en general, han de tenir present i proporcionar el valor que pertoca a la didàctica i a l'aprenentatge que representa el tractament de la imatge a l'aula, atesa la influència que té per als infants i la importància que suposa, com a conseqüència, el seu coneixement i la seva interpretació (Bargalló, Casas, Fernández, Hidalgo i López, 2011).

Fa molts anys que alguns dels docents de primària i secundària han incorporat el cinema i l'audiovisual en el seu treball docent (Breu i Ambrós, 2007), tot i que es constata que no se li està traient el màxim partit, donat que l'ús d'aquest s'acostuma a centrar fonamentalment en la transmissió d'informació i en la distracció o lleure (Hernández, 2002).

D'aquesta manera, es fa evident que la importància que se li dóna a l'educació de la cultura visual i, per tant, al cinema, en el sistema educatiu en els primers anys de vida és baixa en comparació amb altres nivells de l'ensenyament. No obstant això, treballar amb el cinema i tots els seus elements a l'aula té, sens dubte, un potencial important com a eina pedagògica dins i fora de l'aula. És indubtable que es tracta d'un instrument per la transversalitat dels aprenentatges magnífic (Martínez, 2002) que compleix amb el desenvolupament personal, intel·lectual, l'autonomia i la capacitat crítica (Corrales, 2017) sempre que es tingui en compte aquest protagonisme didàctic del cinema des del mateix inici de

la vida. En aquest sentit, és sabut que l'Educació Infantil és una etapa en la qual impera el dibuix, però que no ha de desatendre les possibilitats d'alfabetització de la imatge.

En resum, no podem oblidar que és l'art més consumit per la societat i que la seva formació repercuteix directament sobre el desenvolupament de les capacitats de discents i docents i, per expansió sistèmica, afecta les famílies, el sistema escolar, les institucions i la societat, que consumeix contínuament aquest producte.

Consegüentment, en l'actualitat les imatges formen part de la nostra vida quotidiana, de la nostra construcció estètica, així com esdevenen una manera d'expressar sentiments. Per tant, l'educació ja no només depèn del que passa a les escoles, sinó que la cultura visual està contínuament educant-nos. Fa que les persones ens eduquem políticament, ideològicament... a través d'ella. Des d'aquí, insistim, en la importància de les escoles a proporcionar eines necessàries amb la finalitat de formar persones crítiques des de l'etapa infantil. Com ens diu Fernando Hernández:

Hoy en día gran parte de la construcción, tanto de la propia identidad del alumnado, como la representación del mundo que les rodea, se realiza a través de la cultura visual, que desgraciadamente dista mucho de las propuestas educativas escolares. (2002, pg. 7)

En efecte, si un dels principis bàsics amb més força en l'actualitat és la vinculació entre comunitat educativa i societat, l'escola no pot mantenir-se aliena a aquesta realitat, és més, ha d'escurçar distàncies entre la vida dels infants i el sistema educatiu. Per això, el cinema no només ha d'estar present a l'escola, sinó que demana coneixements en continua actualització per a la seva adequada comprensió i utilització. Això significa no considerar-ho com quelcom alternatiu dins del procés d'ensenyament-aprenentatge, sinó com una porció integrant de tot el currículum (Coll, Selva i Sola, 1995). És més, segons Alonso i Pereira:

Si apostamos por un currículum donde el cine forma parte de un sistema coherente multidisciplinar, transversalizado e integrado en el que se articulan: objetivos, procesos de aprendizaje, contenidos explícitos y latentes, desarrollo de evaluación, así como su organización, secuencialización y temporalización, es porque creemos que aprender con, por y desde el cine implica introducir contenidos y estrategias de aprendizaje que se deben ir desarrollando, según los sucesivos niveles de profundización, no sólo hasta el final de la Enseñanza Secundaria, sino a lo largo de toda la vida. (2000, pg.132)

LA CULTURA VISUAL, EL CINEMA I L'APRENTATGE

Al cinema li va costar molts anys i multitud d'esforços dels seus realitzadors per ser considerat com a art per part de les elits intel·lectuals (Ferrés, 2008). En els seus inicis va néixer com a atracció de fira i com a tal no era l'espectacle dels instruïts. No obstant això, el cinema va ser realitzat per persones de prestigi, amb extraordinària sensibilitat creativa i amb coneixements tècnics i artístics que han passat a la història com a iniciadors de nous llenguatges, d'innovadores tècniques narratives i com a motors de descobriments sorprenents en l'àmbit de la imatge, el so, el color i en definitiva, de l'art i la tecnologia (Pérez, 2014).

Va ser cap als anys 20 i 30 del segle passat, quan ja s'havien realitzat multitud de pel·lícules de gran interès artístic, històric i científic, quan els intel·lectuals van començar a valorar el cinema com a instrument cultural, objecte d'anàlisi i transmissor de sentiments, experiències i coneixements. En fer-se càrrec d'ell els estudiosos, erudits, investigadors i artistes van començar a descobrir les possibilitats artístiques i culturals, desenvolupant-se així el pensament cinematogràfic (Ambrós i Breu, 2002).

De manera paral·lela, la pedagogia al llarg del segle XX, va desplegar diferents operacions per incloure el cinema dins del seu territori. La invenció del cinema a finals del segle XIX no va passar desapercebuda per a educadors i pedagogs de l'època, els qui ràpidament ho van incorporar a les seves preocupacions per l'optimització de les pràctiques d'ensenyament. En un temps on els sistemes educatius es consolidaven, s'expandien i l'educació es desenvolupava al voltant de la comprensió dels processos d'aprenentatge i els imperatius de la didàctica, la inclusió del cinema va constituir un nou desafiament per a l'educació (Ruiz, 2013).

Woodworth (1915), un dels primers teòrics de l'aprenentatge, va comprovar que aquells coneixements adquirits sense imatges costaven més d'arrelar que no pas els que s'adquirien visualment. Així doncs, estaven en un punt on trobaven en la imatge una sortida fàcil als complexos problemes que portava la interpretació d'un text.

Tanmateix, autors com Skinner, Bruner i Ausbel, qui descriuen el desenvolupament dels aprenentatges, ens deixen entreveure en les seves teories la relació que té l'aprenentatge amb la utilització de la pedagogia visual (el cinema com a base de mitjà didàctic). Així mateix, es plantegen certes evidències que vindrien a determinar l'existència de connexions entre el seu ús i les teories i corrents de l'aprenentatge (teories i premisses que intenten explicar el com aprenem).

En primer lloc, el conductisme proposat per Skinner, promulgador del condicionament operant i l'ensenyament programat, té com a fonament el desenvolupament d'un coneixement empíric, basant-se en el mecanisme d'estímul- resposta i les condicions en les quals cada resposta serà reconeguda (Skinner, 1985). En aquest sentit, la utilització de la imatge es torna útil per a la presentació d'unitats d'informació, facilitant l'emissió de resposta i la comprovació de la mateixa, per així articular els adequats reforçaments de la conducta (Bustos, 2010).

En segon lloc, l'aprenentatge per descobriment de Bruner propugna la utilització de cúmuls d'informació que facilitin la presa de decisions, de manera que l'experiència desenvolupi activitats que impliquin habilitats i coneixements. La resolució de problemes dependrà de com es presenten aquests en una situació concreta, ja que han de suposar un repte, un desafiament que inciti a la seva resolució i propiciï la transferència de l'aprenentatge. El més important en l'ensenyament de conceptes bàsics és que s'ajudi als nens i nenes a passar progressivament d'un pensament concret a un estadi de representació conceptual i simbòlica més adequada al pensament (Araujo i Chadwick, 1988). Així, els mitjans visuals i el cinema, serien el canal de transport per a la captació i estructuració de la informació i un adequat estimulador de la ment de l'alumnat (Bustos, 2010).

En tercer lloc, l'aprenentatge significatiu d'Ausubel (potser el postulat més proper al desenvolupament de l'aprenentatge mitjançant l'ús de les eines visuals) fonamenta la seva postura sobre la base d'un aprenentatge significatiu, ja sigui per recepció com per descobriment, tenint com a condició bàsica que els nous coneixements siguin vinculats amb els coneixements previs que disposa l'alumne. A partir d'aquest concepte fonamental, la metodologia emprada haurà d'indagar primer aquests coneixements previs, aquests interessos i inquietuds, aquestes motivacions i raons que generen en l'alumne el desig de continuar amb la proposta del mestre. D'aquesta manera, el cinema i la cultura visual contribuiran en la concreció d'unitats autodirigides, a la revisió, la comparació i la retroalimentació dels continguts, així com l'acomodació dels coneixements i la flexibilització als processos d'aprenentatge (Bustos, 2010).

Certament, a la dècada dels seixanta, es va definir el concepte de Civilització de la Imatge (Fulchignoni, 1964) on es concretava que les imatges es troben en l'entorn diari, en les distraccions i en gran part de les activitats. Encara que és un tòpic assegurar que una imatge val més que mil paraules, resulta evident que els signes icònics tenen una força de comunicació superior als verbals i, per tant, una gran força a l'hora de transmetre coneixements. Com assegura Román Gubern:

De la actual proliferación de imágenes, sin parangón con otras épocas del pasado, deriva por lo tanto el ineludible imperativo social de instituir una educación o alfabetización icónica, en los diferentes niveles pedagógicos, para hacer del niño/a y después del ciudadano adulto en la

civilización de la imagen un sujeto plenamente capacitado para la comunicación audiovisual. (1987, pg. 405)

Tots aquests fets han arribat fins a l'actualitat, on alguns autors segueixen posant de manifest el gran potencial educatiu del cinema:

El hecho de que algunas historias que llegan a través del cine tengan tanto poder e influencia sobre el público receptor, hace pensar que no se trata solo de un mero entretenimiento, sino que es necesario tenerlo en cuenta como objeto de estudio académico por parte de investigadores y docentes. Es un medio capaz de configurar mentalidades e influir creando paradigmas de actuación, sobre todo en el público infantil, que es el que nos ocupa. Y su importancia radica en que los mensajes contenidos pueden modificar el comportamiento de estos receptores de forma positiva o negativa, ya que ejercen un alto poder de persuasión debido a la escasez de edad del receptor y su falta de madurez personal. (De la Torre, Pujol i Rajadell, 2005).

Llegir fragments com aquests ens fa adonar-nos del paral·lelisme que pot haver-hi amb una idea d'educació renovada. Partir de les inquietuds, interessos i curiositats dels nens i nenes, ja que ells són els mateixos constructors dels seus aprenentatges. En aquest sentit, si tenim en compte l'entorn que els envolta, serem conscients de la gran quantitat d'imatges que entren en el cap dels nens i nenes des de petits, configurant moltes vegades la personalitat i formant aprenentatges a través de la cultura visual (Freedman, 2002).

INTERROGANT I OBJECTIUS

Amb la finalitat de donar resposta a la qüestió de com podem aprofitar la cultura visual i el cinema a les aules del segon cicle d'educació infantil, els objectius que ens plantejem són:

1. Demostrar la importància de la cultura visual i el cinema a l'educació infantil.
2. Crear un recurs dirigit al professorat del segon cicle d'educació infantil que faciliti l'acostament del cinema i la cultura visual a les aules.
  - a. Identificar quina és la visió dels docents del segon cicle d'educació infantil sobre la importància de la cultura visual a les aules.
  - b. Conèixer de quina manera s'ha d'utilitzar el material cinematogràfic al 2n cicle EI segons els experts.

DISSENY

Metodologia

El projecte d'acció educativa s'empara dintre d'un paradigma sociocrític, que té els seus fonaments en la teoria crítica i pren com a finalitat identificar el potencial de canvi, tot analitzant la realitat dinàmica. A més, tenint en compte l'objectiu de la recerca, ens trobem en una investigació exploratòria, llevat que s'ha estudiat una situació natural i el treball realitzat és descriptiu i de camp.

La metodologia que s'ha usat ha estat mixta -de caràcter qualitatiu i quantitatiu-, és a dir, s'han recollit per una banda opinions, percepcions i experiències de professionals i, per una altra banda, aspectes més específics com l'àmbit on manquen més recursos o el grau d'importància que es dona al treball de la cultura visual a les aules.

Finalment, en tractar-se d'un treball de fi grau, l'abast temporal de la recerca ha estat transversal, fruit d'un moment concret i no al llarg del temps.

La següent taula reflecteix un breu resum del disseny emprat tenint en compte els objectius del treball, la mostra i els instruments creats.

Taula I: Disseny

Objectius	Mostra	Instrument
Identificar quina és la visió dels docents del segon cicle d'educació infantil sobre la importància de la cultura audiovisual a les aules.	Mestres de 50 escoles de Barcelona.	Qüestionari
Conèixer de quina manera s'ha d'utilitzar el material cinematogràfic al segon cicle d'EI segons els experts.	1 expert.	Entrevista semiestructurada

Escenari

L'escenari previst per dur a terme el pla d'acció és el de totes les escoles (privades, concertades i públiques) de Barcelona, ja que s'han detectat les necessitats en aquest territori. Tot i això, entenem que la proposta es podria ampliar a totes les escoles de Catalunya.

Participants i funció desenvolupada

Per dur a terme el treball, hem seleccionat diferents escoles de la ciutat de Barcelona i un expert referent en la temàtica. En el primer cas, hem pres com a criteri de selecció la diversitat de tipologies de centres, és a dir, l'existència de centres públics, concertats i privats. Respecte al segon participant, ens hem basat en l'experiència i currículum relacionat en el camp d'estudi. Així doncs, els participants que han accedit a col·laborar han estat els següents:

- 26 mestres del segon cicle d'educació infantil, entre les quals hem obtingut respostes d'escoles públiques, privades i concertades.
- 1 expert: Marga Almirall, membre de la cooperativa Drac Màgic, treballa en el terreny de la formació en llenguatge audiovisual i és l'encarregada dels projectes educatius de l'entitat.

Per contra, han participat un total de 26 mestres (20 d'escoles públiques i 6 d'escoles privades-concertades) del segon cicle d'educació infantil i l'experta Marga Almirall.

Instruments

Per dur a terme la recollida de dades, hem utilitzat dos instruments diferents: un qüestionari i una entrevista.

Pel que fa al qüestionari, el vam pensar per adreçar-nos a mestres de Barcelona del segon cicle d'educació infantil amb l'objectiu de saber quina és la seva visió sobre la importància del cinema i la cultura visual a les aules i l'ús que en fan d'aquest. S'ha fet arribar a 50 escoles de tot tipus -públiques, concertades i privades-, ja que d'aquesta manera hem dut a terme un recull sistemàtic de dades relatives a un nombre elevat de participants, fet que ha apropat la investigació a una realitat més verídica. S'han efectuat un total de 12 preguntes, de les quals 7 són preguntes tancades i 5 obertes.

Quant a l'entrevista, ens ha permès recollir informació d'un participant expert sobre el nostre objecte d'estudi a partir de la seva interpretació de la realitat. Així doncs, s'ha realitzat una entrevista semiestructurada, per tal de flexibilitzar les preguntes i donar peu a respostes obertes i de qualitat.

Procediment

El procés que s'ha dut a terme en el treball es divideix en dues fases. En la primera s'ha realitzat una cerca documental sobre aspectes més teòrics de la cultura audiovisual i el cinema en l'educació. Aquesta ens ha proporcionat diferent documentació que ens ha ajudat a executar el marc teòric i definir les línies generals del treball. En la segona fase, per tal d'assolir els objectius establerts i

contrastar la informació recollida, s'han elaborat els instruments de recollida de dades ad hoc (detallats en l'apartat anterior) i han estat revisats. Seguidament, ens hem posat en contacte amb els participants mitjançant el correu electrònic. Pel que fa al qüestionari, es va deixar 10 dies per respondre des del dia que es va enviar, que vam haver d'augmentar, ja que el total de respostes obtingudes no eren suficients. Després d'enviar un recordatori al cap de tres dies vam començar a rebre més respostes. A partir d'aquí, es van analitzar per poder confeccionar l'entrevista partint d'algunes respostes obtingudes. Així, ens vam posar en contacte amb l'entrevistat i es va acordar un dia per realitzar-la.

Per tal d'analitzar les dades quantitatives dels qüestionaris, hem agrupat les dades mitjançant freqüències absolutes (recomptes) i relatives (percentatges). Seguidament, hem elaborat la pàgina web i per últim, gràcies a totes les dades recollides i analitzades, hem elaborat les conclusions de la recerca. Pel que fa a les dades qualitatives, recollides d'una part del qüestionari i de l'entrevista, han estat transcrits i, a continuació, codificades, procurant agrupar tota la informació recollida en les diferents categories del quadre de comandament que conté les dimensions d'anàlisi del treball. Un cop codificada la informació, mitjançant un mètode combinat (deductiu i inductiu) hem integrat la informació a la detecció de necessitats i la proposta suggerida.

Detecció de necessitats

La detecció de necessitats es va fer a partir d'un qüestionari adreçat a mestres del segon cicle d'educació infantil. Aquest pretenia detectar necessitats així com identificar el nivell de presència de cultura visual i cinema a les aules.

D'entrada, pel que fa a conèixer l'àmbit de treball on els manquen més recursos i estratègies, aproximadament el 70% dels mestres enquestats responen que és en l'àmbit d'educació visual i el 20% restant en les TIC. Segons diuen la majoria dels mestres, aquest fet és degut a què la formació que han rebut s'allunya de les demandes educatives que la societat actual ens reclama. Alguns d'ells opinen que "ens hi anem apropant però cal una renovació continuada i un enfocament ampli de la programació" i tots coincideixen que la formació permanent i actualitzada és el que necessitem per poder respondre aquestes demandes.

En relació a la importància que donen als aprenentatges mitjançant material audiovisual, el 57,7% de les respostes van afirmar que era molt important degut a la motivació que proporciona i la rellevància que inclou, així consideren que "als nens els crida molt l'atenció una imatge en moviment i cal aprofitar-ho". El 30,7% van admetre que era força important, ressaltant que "són elements motivacionals i moltes vegades faciliten l'adquisició dels aprenentatges però no es poden oblidar els altres recursos". I l'11,5% restant ho han trobat poc important, assenyalant que "a infantil és

secundari". Tot i això, el 73,1% dels mestres creuen que s'hauria d'utilitzar amb major mesura el cinema a les aules d'educació infantil.

En conjunt, ens hem trobat en una situació on per una banda els mestres són conscients que educar des de la primera infància en aspectes visuals és imprescindible per d'adaptar-se a la societat i, per una altra banda els mestres troben que necessiten més recursos i estratègies per poder donar resposta aquestes necessitats.

Un altre aspecte que ens ha reafirmat les necessitats vigents dels docents és quan ens hem disposat a preguntar per què utilitzen material audiovisual a l'aula. Les respostes han estat plurals; per un costat ens han contestat que l'utilitzen com a suport o ampliació de continguts (n=19), per un altre com a presentació de continguts (n=4), altrament com a lleure (n=7) i en darrer lloc per tot, de manera globalitzada (n=3). Per tant, es remarca altre cop el menester d'ampliar la visió del professorat d'infantil pel que fa a l'enfocament que s'ha de donar al tractament del cinema i la cultura audiovisual a les aules d'educació infantil.

En definitiva, detectades les necessitats descrites anteriorment, ens hem disposat a donar resposta a aquestes. Per tal de fer-ho, hem dissenyat una pàgina web on s'especifica l'enfocament que volem donar al cinema i a la cultura audiovisual dins les aules d'educació infantil.

PROPOSTA

La proposta que presentem recull informació de les necessitats detectades, els resultats de l'entrevista i el marc teòric. Així, tot el contingut que s'exposa a continuació es fonamenta en necessitats reals i contrastades.

Per donar resposta a la necessitat "visual" descrita en el punt anterior que manifesten els professionals de l'educació infantil, hem dissenyat una pàgina web anomenada *Ulls en la infància*¹. L'objectiu principal és presentar eines i estratègies pels docents d'aquesta etapa educativa, sobre l'enfocament que se li ha de donar al cinema i a la cultura visual a les aules per tal d'aconseguir realitzar aprenentatges significatius reals i adaptats a la societat on vivim.

A continuació, ens disposem a fer una explicació de la pàgina web. Per una banda, es fa una descripció de l'estructura per entendre millor la seva confecció i la navegació per aquesta. Per una altra banda, per transmetre la visió que volem donar a entendre del cinema i la cultura visual, es defineixen els

---

¹ <https://bertamo.wixsite.com/ullsenlainfancia>

continguts i els conceptes claus tenint en compte el que hem recollit en el qüestionari, l'entrevista realitzada a l'expert i el marc teòric confeccionat.

En aquest sentit, voldríem posar especial èmfasi en el fet que es tracta d'una eina de reflexió pels mestres i no un lloc on anar a buscar activitats o estratègies concretes i ben detallades. Partim d'una concepció del mestre com un subjecte actiu, expert en la investigació-acció i constructor de coneixement. Així, volem allunyar-nos d'una "web-receptari" i aproximar-nos a una "web-generadora de coneixement". D'aquí, neix el seu potencial i la consideració d'aquesta com a eina innovadora emmarcada en una societat cultural viva.

En primer lloc, hem creat una pestanya de **presentació** on s'ha especificat l'enfocament que es considera més òptim per treballar el cinema i la cultura visual a les aules, tenint en compte que aquesta ha estat una necessitat identificada. Cal fer esment específic, en què aquest és el lloc més important de la pàgina, atès que la resta de material neix sobre el seu contingut.

Així doncs, recollint tota la informació cercada, partim de Martínez (2003) i l'expert entrevistat qui ens detallen que el mer acte de veure una pel·lícula no pot considerar-se un acte innocu ni un exercici d'esplai i que cal abordar el cinema com a eina pedagògica. A més, Corrales (2017) ens dóna a entendre que els docents no han d'estar aliens a les noves formes d'ensenyament i cal que utilitzin la cultura visual com a mitjà. Des d'aquesta perspectiva, l'expert entrevistat es contraposa afirmant que "no hem de pensar en el cinema només com un mitjà, sinó també com un llenguatge" i, com a tal, cal fomentar-lo. Al mateix temps, hem de poder llegir-lo, jugar, experimentar i entendre'l com un concepte més ampli: "no es tracta d'entendre que un taller de cinema signifiqui filmació". Cal pensar més en com està construït, com està fet, per tal d'arribar a comprendre'l com a eina en si mateixa, no només com una safata que ens porta a altres llocs.

En segon lloc, la següent pestanya s'ha constituït per deliberar sobre les **activitats** que es poden realitzar amb els infants. Aquesta té un primer apartat on es donen exemples de dinàmiques que es poden dur a terme i un altre on es fan suggeriments de què fer i com es pot enfocar. Així doncs, en cap moment s'han donat activitats descrites per ser produïdes amb els infants com a tals, sinó per ajudar i fer pensar als mestres en com enfocar-les tot donant idees per poder anar més enllà.

D'aquesta manera, es plantegen idees com treballar a partir de les figures geomètriques, els colors i la llum del cinema; explorar el sentit de l'oïda; expressar-se a través del cos, els gestos i les mirades com en el cinema mut i jugar amb joguines òptiques; entre d'altres.

Tanmateix, s'afegeix la idea de Cobo (2008), qui ens remarca la rellevància d'estimular i motivar en les activitats pels infants des de la multisensorialitat, la màgia de les imatges, la música i la paraula, i la identificació amb alguns personatges per tal de proporcionar idees i sensacions que facilitin un ric intercanvi de parers i desenvolupament d'un pensament crític.

En tercer lloc, s'ha elaborat una pestanya de **materials**, on l'important ha sigut expressar de manera entenedora el sentit d'aquests. Així doncs, s'ha seguit la mateixa línia que en l'apartat d'activitats i no s'ha donat un llistat de materials, sinó que s'ha executat un text per donar peu a reflexionar sobre els tipus de materials que es poden utilitzar.

Donat això, l'expert entrevistat assegura que “amb molt poca cosa es pot fer molt, l'important és el com ho expliques i quina activitat fas perquè tingui sentit i hi hagi una comprensió d'allò que es fa”. De la mateixa manera ens ho expliquen Acaso i Megías (2017) quan ens fan entendre que l'important no és el material en si, sinó la conceptualització intel·lectual del seu ús. A més, manifestem que la quantitat de material pot ser un error en la qualitat d'aquest, ja que tenir poc material, sovint, pot ser una virtut.

En quart lloc, s'ha creat una finestra enfocada a divulgar les **característiques d'una bona pel·lícula** amb la intenció, altre cop, de reflexionar sobre aquest aspecte sense donar llistats ni graelles amb ítems concrets que donin la solució directa per triar un film. Per aquest motiu, hem cregut convenient transmetre que l'important és valorar el mateix que apreciem en una pel·lícula per adults, és a dir, com ens confirma l'expert “que tingui qualitat, que sigui creativa, que sigui original, que hi hagi alguna proposta, que hi hagi varietat de tècniques, de formes...”. També, s'aclareix la rellevància que té fixar-se i tenir en compte el tipus de representacions, els valors, etc., que estan presents en allò que volem presentar als infants.

A més a més, es parla d'un concepte molt important: la capacitat de concentració, que l'entrevistat ens remarca assegurant que “un aspecte que funciona molt bé amb els infants tan petits són les pel·lícules fetes per capítols i els curtmetratges, ja que tenen en compte la capacitat de concentració del seu públic”.

En cinquè i últim lloc, s'ha executat un apartat anomenat “**I a Barcelona?**”, on es dona informació d'entitats i llocs de Barcelona que fan projectes de cinema pels més petits. La finalitat d'aquesta és conscienciar al professorat actiu de tota l'oferta cultural que hi ha a la ciutat i poder així treure el màxim profit possible.

CONCLUSIONS

Un cop finalitzat el projecte, podem manifestar que els objectius plantejats s'han complert amb èxit. Per una banda, hem pogut donar veu a l'educació infantil i empoderar la cultura visual i el cinema com a generadors de situacions creatives d'aprenentatge duent a terme l'objectiu general de *demonstrar la importància de la cultura visual i el cinema a l'educació infantil*. Per un altre costat, hem aconseguit *crear una pàgina web dirigida al professorat del segon cicle d'educació infantil per facilitar l'acostament del cinema a les aules*, tot incidint en idees i conceptes claus per una educació renovada.

Arribats aquest punt, podem assegurar que el món on vivim s'està configurant com un món visual en la mesura en què estem inundats per l'extraordinària varietat d'imatges que les noves tecnologies de la informació i la comunicació han ajudat a divulgar. Imatges que mostren les representacions del món i de l'ésser humà, amb les quals aquest se sent identificat. Per això, es fa evident la influència que la cultura visual exerceix sobre les persones, i més encara en els nens i nenes. Per tant, es fa transcendental fomentar i potenciar la lectura crítica i comprensiva de la imatge i fer conèixer què és el cinema, ja no només com a història sinó també en la pràctica escolar, el qual ajuda en gran mesura al desenvolupament emocional i crític dels infants.

Pel que fa als objectius específics, respecte a l'objectiu d'*identificar la visió dels docents del segon cicle d'educació infantil sobre la importància de la cultura visual*, hem pogut convenir que tot i les clares relacions que hi ha entre la cultura visual i l'educació, l'aparició històrica de la primera tecnologia pròpiament audiovisual -el cinema- es viu des de l'àmbit educatiu com un problema. Succés que s'incrementa amb l'aparició de la televisió i les Noves Tecnologies de la Informació i de la Comunicació (TIC). Des d'aquest sentit, els mestres d'infantil parlen de l'audiovisual com a problema educatiu en un doble sentit: abans que res, perquè es qüestionen els efectes -educatius o no- dels missatges vehiculats en el cinema i la cultura visual; però també perquè es planteja la possibilitat que els aspectes visuals: les imatges, pel·lícules..., pugui contribuir a optimitzar els processos d'ensenyament-aprenentatge. En poques paraules, per una banda es qüestionen els efectes educatius o deseducatius del que s'ofereix. I, per una altra, es discuteixen les potencialitats educatives del que es podria oferir.

A més, coneixem les capacitats didàctiques, educatives i formatives de la imatge i dels mitjans audiovisuals, especialment del cinema, pel que fa a la sensibilització, la motivació, el desenvolupament d'aprenentatges i la ingent labor de construcció del coneixement entre els alumnes. I, com a conseqüència de l'anterior, sabem el lloc que ocupa el cinema en la vida dels nens i nenes. No obstant això, també som conscients de la falta d'una formació adequada d'ells a l'aula o en el si de la

comunitat educativa. El cinema, com ja ha quedat dit, és per a aquest col·lectiu un element bàsic d'entreteniment i diversió.

Així doncs, l'absència de programacions relacionades amb les arts i la cultura visual es converteix en si mateixa en una absència formativa: ensenyem i aprenem a ser ignorants. El problema fonamental de la potencialitat dels mons visuals que ens envolten radica en com els consumim, ja que ho fem de manera directa i sense sentit perquè ningú ens ha ensenyat a mirar les imatges.

Paral·lelament, quant a *conèixer com s'ha d'utilitzar el material cinematogràfic al segon cicle d'educació infantil segons els experts*, entenem que l'important és acceptar el cinema com a llenguatge i no només com un mitjà, ja que és un instrument magnífic per a la transversalitat dels aprenentatges. Això significa considerar-lo com una porció integrant de tot el currículum i no quelcom alternatiu dins del procés d'ensenyament-aprenentatge. De fet, ens hem adonat que els signes icònics tenen una força de comunicació superior als verbals, per tant, major vigor a l'hora de transmetre coneixements.

Al capdavant, el treball proposa una postura renovada de l'educació i s'emmarca en una visió innovadora quant al procés d'ensenyament-aprenentatge. D'aquí, convé recalcar el paper avantguardista que la pàgina web pren i el seu gran potencial en aportar un pensament divergent -un pensament crític, reflexiu i que va més enllà qüestionant l'establert per la societat- als mestres del segon cicle d'educació infantil.

Limitacions, condicions ètiques i prospectiva

Per una banda, les limitacions d'aquest treball han estat diverses. En primer lloc, ens vam trobar en iniciar la recerca d'informació amb un silenci documental que ens aturava en l'execució del marc teòric. En segon lloc, cal tenir en compte que els resultats obtinguts no són generalitzables, ja que la mostra no és prou àmplia tot i que s'ha intentat realitzar el més extens possible pel temps que hem tingut. A més, no hem pogut obtenir el total de respostes esperades, fet que ha minimitzat la generalització de les dades. En tercer i últim lloc, val a dir que en un principi teníem pensat fer dues entrevistes a experts, però un d'ells ens va respondre negativament. Tot i això, val la pena dir que vam tenir la sort de poder extreure la informació suficient en l'entrevista programada i no ens va caldre buscar alternatives per la quantitat d'informació de qualitat que vam obtenir.

Per altra banda, aquesta recerca segueix els principis ètics de la investigació, els quals són autonomia, justícia i beneficència. Per tal que es compleixi, el principi d'autonomia, s'ha elaborat un consentiment informat que s'ha fet arribar tant als mestres que han participat responnent el qüestionari com a l'entrevistada. El principi de justícia l'hem garantit utilitzant els mateixos mecanismes de recollida de

dades en totes les respostes obtingudes del qüestionari. Finalment, el principi de beneficència s'ha complert, ja que aquest treball té com a objectiu crear una pàgina web per orientar i millorar les actuacions dels mestres del segon cicle d'educació infantil pel que fa a la cultura visual i el cinema, quelcom fonamental en la societat que vivim.

En última instància, quant a perspectives del treball podem dir que caldria una actualització constant de la pàgina web perquè aquesta estigui renovada i emmarcada en la societat a la qual ens dirigim.

REFERÈNCIES

- Acaso, M. i Megías, C. (2017). *Art Thinking: cómo el arte puede transformar la educación*. Barcelona: Paidós.
- Alonso, Mª L. i Pereira, Mª C. (2000). *El cine como medio-recurso para la educación en valores. Un enfoque teórico y tecnológico*. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria. Monográfico «Educación Social y Medios de Comunicación», 5, 2.a época, 127-147.
- Amar, V.M. (2003). *Comprender y disfrutar el cine. La gran pantalla como recurso educativo*. Huelva: Grupo Comunicar Ediciones
- Ambrós, A. i Breu, R. (2007). *Cinema i educació. El cinema a l'aula de primària i secundària*. Barcelona: Graó.
- Araujo J.B. i Chadwick C.B. (1988). *Tecnología Educacional*. Barcelona: Editorial Paidós.
- Bergala, A. (2008): *Lípotesi cinema. Piccolo trattato di educazione al cinema nella scuola e non solo*. Bologna: Cineteca Bologna.
- Bargalló, M., Casas, C., Fernández, C., Hidalgo, C. i López, M. (2011). *El llenguatge cinematogràfic a l'escola*. Perspectiva Escolar 355. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- Bustos, P. (2010). *El Cine como herramienta eficaz para un aprendizaje concreto, activo y reflexivo: una experiencia en Aula*. Congreso Iberoamericano de Educación.
- Cobo, A. (2008) *¿Es fácil hacer cine en la escuela con pocos recursos y muchos resultados?* Buenos Aires: Editorial Biblos. Colección Respuestas.
- Col·lectiu Drac Màgic (1995). *Aproximación a la cultura cinematográfica*. Cuadernos de Pedagogía. Monogràfic Cine, n° 242, p. 8-9.
- Coll, M., Selva, M. i Sola, A. (1995). *Cien años de cine*. Revista Cuadernos de Pedagogía, n° 242, p. 8-54.
- Corrales, A. (2017). *Una aproximación a la imagen contemporánea: la educocomunicación como propuesta educativa interdisciplinar para una ciudadanía crítica*. Aularia, 7 (1). Recuperat a: <http://www.aularia.org/ContadorArticulo.php?idart=305>

- De la Torre, S. (1996). *Cine formativo. Una estrategia innovadora en la enseñanza*. Barcelona: Octaedro.
- De la Torre, S., Pujol, M.A., i Rajadell, N. (2005). *El cine un entorno educativo: diez años de experiencias a través del cine*. Madrid: Narcea.
- Ferrés, J. (2008). *Cinema i educació: desconeguts, rivals o aliats?*. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, nº 39, p.13-29.
- Freedman, K (2002). *Cultura visual e identidad*. Cuadernos de pedagogía, nº 312, p 59-61.
- Fulchignoni, E. (1964). *La moderna civiltà dell'immagine*. Roma: A. Armando.
- Gilmour, D. (2009). *Cineclub*. Barcelona: Reservoir Books
- Giroux, H. (2015). *El cine como herramienta pedagógica*. Revista Cultural. Recuperat a: <http://revistamito.com/el-cine-como-herramienta-pedagogica/>
- Gómez, J. (2003). *Educación en nuevas tecnologías y medios de comunicación*. Vol. 1, La educación en una sociedad tecno-mediática: integración de las nuevas tecnologías y medios de comunicación en los contextos educativos. Badajoz: F.E.P.
- Gubern, R. (1987). *La mirada opulenta. Exploración de la iconosfera contemporánea*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.
- Hernández, F. (2002). *Educación y Cultura Visual: repensar la educación de las artes visuales*. Revista Aula de Innovación Educativa 116. Barcelona: Editorial GRAÓ.
- Martínez, E. (2002). *Aprender con el cine, aprender de película. Una visión didáctica para aprender e investigar con el cine*. Huelva: Grupo Comunicar Ediciones.
- Martínez, E. (2003). *El valor del cine para aprender y enseñar*. Revista Científica de Comunicación y Educación, nº 20, p. 45-52.
- Nova, S. (2006). *El cine como recurso didáctico*. La Brújula, nº 8. Recuperat a: <http://www3.uah.es/gipi/brujula/art/santiagonova.htm>
- Pereira, Mª C. (2005a). *Cine y Educación Social*, Revista de Educación. MEC. Número extraordinario Educación no formal, nº 338, p. 207-230.
- Pereira, C. (2005b). *Los valores del cine de animación. Propuestas pedagógicas para padres y educadores*. Barcelona: PPU.
- Pérez, J.A. (2014). *Cine, enseñanza y enseñanza del cine*. Madrid: Morata
- Raposo, M. i Sarceda, Mª C., (2008). *El cine como recurso formativo en Educación Infantil: Propuesta para su integración curricular y utilización didáctica en el aula*. Comunicación y pedagogía, nº 230, p. 8-14.
- Rousseau, J. J. (1985). *Emilio o De la Educación*. Madrid: Biblioteca Edaf.
- Ruiz, E. (2013). *Els pioners del cinema pedagògic a Catalunya*. Filmhistoria Online, 23(2). Recuperat a: <http://revistes.ub.edu/index.php/filmhistoria/article/view/14258/17516>

- Ruiz, F. (1994). *Cine y enseñanza: El cine de ficción es un útil material didáctico por su variedad temática y por su capacidad para presentar conflictos*. Revista Comunicar, nº 3, p. 74-80. Recuperat a: <https://www.revistacomunicar.com/pdf/comunicar3.pdf>
- Skinner, B.F. (1985). *Aprendizaje y Comportamiento*. Barcelona: Editorial Paidós.
- Solé, J., Gómez, M., Gimeno, X. (2008) *Cinema i educació (social). Tres mirades pedagògiques d'una mateixa pel·lícula*. El cas de «Sleepers»." Educar [online], nº 41 , p. 93-114. <http://www.raco.cat/index.php/Educar/article/view/124459/172469>
- Vigotsky, L. (2011). *Mundo audiovisual y desarrollo del conocimiento*. En *El desarrollo de la inteligencia fílmica* (p.16). España: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. <http://ares.cnice.mec.es/informes/15/documentos/5.htm>
- Woodworth, R. S. (1915). *A revision on imageless thought*. Psychological Review, nº 22, p. 1-27.